

Διεθνές συνέδριο
“Ανισορροπίες ισχύος: εναλλακτικές στρατηγικές για τον ενεργειακό τομέα
στην Ελλάδα και το ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο”
Ίδρυμα Rosa Luxemburg
Αθήνα, 10 - 12 Οκτωβρίου 2013

Εναρκτήρια εκδήλωση (Πέμπτη 10/10/2013, 18.30 - 20.30)
“Ενεργειακή μεγέθυνση και ύφεση: πολιτικές στην κρίση για τον τομέα της ενέργειας”
παρέμβαση Τάσου Κεφαλά

Ξεκινώντας, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους διοργανωτές για την ευκαιρία που μου δίνεται να καταθέσω ορισμένες σκέψεις στην εναρκτήρια εκδήλωση του συνεδρίου. Σε ένα περιβάλλον γενικευμένης κρίσης είναι πυκνές οι προσπάθειες συνεννόησης όσων χαράζουν τις πολιτικές στον τομέα της ενέργειας και, κατά κανόνα, προσδοκούν να κερδίσουν από αυτές. Είναι καιρός να αρχίσουν να συντονίζουν τη δράση τους και όσοι-ες ευαγγελίζονται εναλλακτικές στρατηγικές. Θέλω να πιστεύω ότι το συνέδριο αυτό θα είναι μια καλή στιγμή στην προσπάθεια δημιουργίας διαύλων επικοινωνίας, ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις της αριστεράς, στους εργαζόμενους στον τομέα της ενέργειας και σε εκείνα τα τμήματα της κοινωνίας, που δραστηριοποιούνται κινηματικά σε διάφορους τομείς της ενέργειας.

Εισαγωγή

Το να μιλάς για την ενέργεια είναι ένα εξαιρετικά εύκολο πράγμα. Είναι εύκολο επειδή πρόκειται για ένα αντικείμενο με τεράστιο εύρος, οι διάφορες πτυχές του οποίου υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και επειδή πρόκειται για δραστηριότητα που καθορίζει ή επηρεάζει κρίσιμους τομείς, όπως, για παράδειγμα, το διεθνές περιβάλλον, τις σχέσεις μεταξύ κρατών, τις στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης, τις πολιτικές για το περιβάλλον και την υγεία, μέχρι και το επίπεδο της καθημερινής διαβίωσης εκατομμυρίων πολιτών. Έτσι, μπορείς να μιλάς ατελείωτες ώρες, χωρίς, κατ' ανάγκη, να φλυαρείς.

Τα πράγματα γίνονται απίστευτα πιο δύσκολα, όταν αναγκάζεσαι να μιλήσεις για εναλλακτικές λύσεις, σε οποιοδήποτε επίπεδο, ή όταν χρειάζεται να περιγράψεις τα βασικά κριτήρια που θα σε οδηγήσουν σε αυτές. Τότε, είναι σαν να πέφτεις σε έναν ωκεανό, προσπαθώντας να φτάσεις σε κάποιον προορισμό, με ελάχιστα εφόδια.

Το εγχείρημα γίνεται ακόμη πιο δύσκολο όταν το υποκείμενο της αναζήτησης είναι απλοί πολίτες, οι οποίοι συνασπίζονται, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις επιλογών που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με ενεργειακά ζητήματα, σε τοπικές ή υπερτοπικές πρωτοβουλίες και κινήσεις. Συνήθως, εξαιτίας των συγκυριών και χωρίς να είναι προσχεδιασμένη αυτού του είδους η δραστηριότητα. Αναφερόμαστε, πάντα, σε εκείνες τις περιπτώσεις, στις οποίες οι εμπλεκόμενοι πολίτες και οι συλλογικότητές τους είναι διατεθειμένοι να υπερβούν την τοπικιστική θεώρηση και να προσεγγίσουν το όποιο πρόβλημα με μια διάθεση συλλογικής αντιμετώπισης και με κριτήρια ευρύτερου κοινωνικού συμφέροντος.

Η εξήγηση για αυτό, ίσως, βρίσκεται σε μια διάχυτη αίσθηση αδυναμίας να αλλάξει η φορά των εξελίξεων στο ορατό μέλλον και να μπορέσουν οι κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις του «αντισυστημικού τόξου» να αλλάξουν την ατζέντα των προτεραιοτήτων στο πεδίο της

ενέργειας. Αλλά ακόμη κι αν δεν είναι έτσι, ακριβώς, τα πράγματα, κανείς-μία δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι υπάρχουν τεράστιες δυσκολίες. Τις οποίες θα τις αναζητήσουμε, όχι μόνο στον αρνητικό διεθνή συσχετισμό δυνάμεων, αλλά και στο γεγονός ότι η ενέργεια αποτελεί τον κατεξοχήν παγκοσμιοποιημένο τομέα της οικονομίας, του οποίου οι εξελίξεις διαμορφώνονται σε υπερεθνικά αδιαφανή κέντρα. Με τα θεσμικά όργανα, κατά κανόνα, να παρακολουθούν και να προσαρμόζονται σε αυτές. Και με τις τοπικές κοινωνίες να τις αντιλαμβάνονται, κατόπιν εορτής, από τα αποτελέσματά τους. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να προσθέσουμε και την εξής επισήμανση: ο τομέας της ενέργειας τείνει να αυτονομηθεί σαν οικονομική δραστηριότητα. Δεν περιορίζεται, δηλαδή, στην κάλυψη των αναγκών (στο «λάδωμα») της παραγωγικής μηχανής του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά προσπαθεί να δημιουργήσει νέες ανάγκες και νέες αγορές, αναπαράγοντας ένα διάτρητο πρότυπο υπερκαταναλωτισμού, με αλυσιδωτές επιπτώσεις στο ανθρώπινο και στο φυσικό περιβάλλον.

Εδώ και πολλά χρόνια είναι πολλοί-ές αυτοί-ές που έχουν επισημάνει την οριακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ανθρωπότητα και τα φυσικά οικοσυστήματα, εξ αιτίας της αλόγιστης χρήσης φυσικών πόρων για ενεργειακούς σκοπούς. Η ελπίδα ότι η συνειδητοποίηση αυτής της κατάστασης θα οδηγούσε σε μια κάποια αυτοσυγκράτηση, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται. Ούτε καν για λόγους αυτοσυντήρησης του συστήματος. Δεν χρειάζεται να είμαστε ειδικοί στα οικονομικά για να διακρίνουμε στις αιτίες αυτού του φαινομένου, εκτός από την έμφυτη τάση του συστήματος για διαρκή οικονομική μεγέθυνση, τον έντονο ανταγωνισμό στις παγκόσμιες αγορές των προηγμένων βιομηχανικά κρατών με αυτά των αναδυόμενων οικονομιών. Με τα τελευταία να προσπαθούν να καλύψουν το «χαμένο έδαφος», χρησιμοποιώντας τα ίδια βρώμικα όπλα των «ανταγωνιστών» τους.

Ξέρω ότι στο συνέδριο αυτό θα υπάρξουν πολλές παρεμβάσεις που θα προσεγγίσουν τα ζητήματα της ενέργειας με πιο αισιόδοξο βλέμμα, καθώς και ότι θα κατατεθούν ενδιαφέρουσες προτάσεις για εναλλακτικούς τρόπους κάλυψης των ενεργειακών αναγκών. Όσο κι αν αισθάνομαι αλληλέγγυος και συμμετοχος σε αυτού του είδους τις προσπάθειες δεν μπορώ να μη σημειώσω ότι **κεντρικό πρόβλημα παραμένει ο έλεγχος της ζήτησης ενέργειας και η ανάσχεση της τάσης κατασπάταλησης μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων** και όχι οι τεχνικές κάλυψης των κάθε φορά αναγκών.

Στο σημείο αυτό ας προσθέσουμε κάτι ακόμη: όταν εδώ και πολλά χρόνια στηλεύουμε τις κυβερνήσεις για την απουσία ενός ουσιαστικού μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού, δεν στοχεύουμε στην ορθότητα ή μη των μοντέλων που χρησιμοποιούν οι τεχνοκράτες, ούτε στην αδυναμία τους να σταθμίσουν το πλήθος των αβεβαιοτήτων του συστήματος. Καυτηριάζουμε, κυρίως, την απουσία πολιτικής βούλησης για τη χάραξη ανεξάρτητης, κατά το δυνατόν, ενεργειακής στρατηγικής, στο πλαίσιο μιας γενικότερης πολιτικής σε όφελος της κοινωνίας και στην απεμπόληση των βασικών εργαλείων, που είναι απαραίτητα για την υλοποίησή της.

Επέλεξα να προτάξω στην παρέμβασή μου τους παραπάνω συλλογισμούς για τρεις λόγους:

- Για να δικαιολογήσω, προκαταβολικά, την αδυναμία διατύπωσης μιας πολύ συγκεκριμένης πρότασης, π.χ. για την επιθυμητή σύνθεση του ενεργειακού μείγματος.
- Για να δώσω έμφαση στις ιδιαιτερότητες και τις δυσκολίες που έχει η θεώρηση των εξελίξεων στον τομέα της ενέργειας, από τη σκοπιά των κινηματικών πρωτοβουλιών πολιτών, στο βαθμό που μπορώ να την κωδικοποιήσω και να τη μεταφέρω.
- Να προσδιορίσω, πολύ γενικά, το πεδίο στο οποίο πιστεύω ότι πρέπει να αναζητήσουμε τις προτεραιότητες στα υπαρκτά προβλήματα συνεννόησης και στις εναλλακτικές προτάσεις και λύσεις.

Υπάρχει ρόλος για τα κινήματα των πολιτών;

Ως προς τους πρώτους δύο λόγους δεν νομίζω ότι χρειάζεται να επιχειρηματολογήσω περισσότερο για να σας πείσω. Αν χρειάζεται να ειπωθούν κάποια πράγματα παραπάνω είναι, ίσως, στο εύλογο ερώτημα αν έχει νόημα η ενασχόληση των κινημάτων των πολιτών με τα ζητήματα της ενέργειας, σε αυτό το επίπεδο, της διαμόρφωσης πολιτικών. Και αν υπάρχει κάποιος ρόλος για αυτά, ποιος είναι, συγκεκριμένα.

Θα μπορούσα να επικαλεστώ τα αμεσοδημοκρατικά χαρακτηριστικά των κινημάτων και την αποστασιοποίησή τους από λογικές ανάθεσης, που είναι σύμφυτα με τη φυσιολογία τους. Θα μπορούσα να επικαλεστώ, επίσης, τη σημασία που θα είχε η ενεργότερη παρέμβαση της οργανωμένης κοινωνίας, των «από τα κάτω», στη διαμόρφωση κεντρικών πολιτικών επιλογών και στη σταθερότητα της υποστήριξής τους, σε μια πορεία υλοποίησης ριζικών κοινωνικών αλλαγών. Στην αλλαγή της σύνθεσης, δηλαδή, του μείγματος ιδεολογίας και κινηματικών εμπειριών στο πεδίο της πολιτικής. Αλλά αυτά, αφορούν σε όλων των ειδών τα κοινωνικά κινήματα. Στον τομέα της ενέργειας υπάρχει και κάτι παραπάνω: στην αντιμετώπιση, ακόμη, και του πιο περιφερειακού ενεργειακού ζητήματος δεν υπάρχει περίπτωση να μην ανατρέξουμε στο γενικότερο πλαίσιο και στις ρυθμίσεις που το διέπουν. Σε αντίθεση με άλλους τομείς, εξίσου σημαντικούς στην καθημερινότητά μας, όπως η διαχείριση των απορριμμάτων, όπου υπάρχουν πολύ μεγαλύτερα περιθώρια εναλλακτικών λύσεων.

Η εμπλοκή, λοιπόν, είναι σχεδόν αυτονόητη. Μόνο που, όπως καλά γνωρίζουμε, αυτή η εμπλοκή έχει τις ιδιαιτερότητές της. Καθώς αυτό το τμήμα της κοινωνίας, που παρά το πολύ μικρό ειδικό του βάρος αποτελεί μέρος του «ενεργειακού παιχνιδιού», δεν διαφοροποιείται μόνο στα λιγοστά του εφόδια και στη μικρή του παρεμβατικότητα, ως προς τους βασικούς «παίχτες», που είναι τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, ή τους δευτερεύοντες παίχτες, που είναι οι κάθε είδους διαχειριστές ή υποψήφιοι διαχειριστές κάθε λογής εξουσιών, συμπεριλαμβανομένων των ποικίλων οργανισμών, ιδρυμάτων και οργανώσεων που τους συνεπικουρούν. Διαφοροποιείται και ως προς την αμεσότητα και την αυθεντικότητα που το χαρακτηρίζει, καθώς και ως προς την ιδιαιτερότητα και την ποικιλία των προβλημάτων και των επιπτώσεων των ενεργειακών δραστηριοτήτων που αναδεικνύει. Πολλά εκ των οποίων (των προβλημάτων και των επιπτώσεων) ισοπεδώνονται από τις ολιστικές θεωρήσεις των κεντρικών σχεδιασμών, που είναι προσανατολισμένοι στην υλοποίηση συγκεκριμένων στοχεύσεων.

Τα τελευταία χρόνια, έχουμε και μια πιο επιθετική πολιτική διαφόρων συγκροτήσεων πολιτών, που επιδιώκουν να γίνουν οι ίδιες φορείς ενεργειακών δραστηριοτήτων, προσπαθώντας να αποτρέψουν ανεπιθύμητες επιλογές και να δημιουργήσουν τα σπέρματα μιας άλλης εναλλακτικής αντίληψης. Οπωσδήποτε, είναι και αυτός ένας ακόμη λόγος για ουσιαστική εμπλοκή με τα ζητήματα της ενέργειας. Είναι αντικείμενο διερεύνησης το μέχρι που μπορούν να φτάσουν αυτές οι προσπάθειες, όπως είναι κατανοητοί και οι κίνδυνοι της ενσωμάτωσής τους στο υφιστάμενο πλαίσιο. Αλλά δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι είναι εγχειρήματα που πρέπει να ενθαρρυνθούν και να στηριχτούν. Στον τομέα της ενέργειας στη χώρα μας έχουμε πολύ μικρή εμπειρία τέτοιων πρωτοβουλιών και όχι προς μια εναλλακτική κατεύθυνση. Έχω υπόψη μου κάποιες σποραδικές συμμετοχές δήμων σε κλασικές επενδύσεις αιολικών εγκαταστάσεων και, τελευταία, κάποιες συζητήσεις (π.χ. στο δήμο Κοζάνης) για έναν τοπικό «ενεργειακό σχεδιασμό». Συνηθέστερες είναι μεμονωμένες πρωτοβουλίες πολιτών για την κάλυψη των δικών τους αναγκών, με μη συμβατικό τρόπο, είτε από ευαισθησία, είτε από ανάγκη, όταν βρίσκονται μακριά από τα υπάρχοντα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Κλείνοντας αυτήν την ενότητα, θα ήθελα να προσθέσω και μια ακόμη επισήμανση. Είτε μιλάμε για τη «θεωρητική» προσέγγιση, είτε μιλάμε για τις κοινωνικές πρωτοβουλίες στον τομέα της ενέργειας, τα κινήματα των πολιτών θα χρειαστεί να επιλύσουν μια σειρά προβλήματα, που σχετίζονται με βασικές παραδοχές και θεωρήσεις. Παρακολουθώντας το λόγο και την επιχειρηματολογία, όλων εκείνων των πρωτοβουλιών των πολιτών, που, με αρκετή δόση αυθαιρεσίας, καταχωρίζουμε στα κινήματα για την ενέργεια, δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε ότι υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία προσεγγίσεων, αρκετές εκ των οποίων είναι αποκλίνουσες. Υπάρχει, λοιπόν, ένα κενό συνεννόησης και συναντίληψης, το οποίο συνοδεύεται από μεταπτώσεις και ασυνέχεια στη δραστηριότητά τους, από έλλειψη συνοχής και από προβλήματα διαθεσιμότητας στο πεδίο της μελέτης των προβλημάτων και της αναζήτησης λύσεων.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, καλούμαστε να αποδείξουμε ότι οι αγώνες για τη βελτίωση των συνθηκών στις λιγνιτικές περιοχές, για την αποτροπή της κατασκευής λιθανθρακικών μονάδων, για την ελεγχόμενη χρήση του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή, οι αγώνες ενάντια στις ΑΠΕ βιομηχανικού τύπου, στην εκτροπή του Αχελώου και του Αώου, στον αγωγό Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη, οι επιφυλάξεις για τους αγωγούς φυσικού αερίου και το νέο «εθνικό μύθο» των υδρογονανθράκων κ.ά. είναι ή θα μπορούσαν να είναι έκφραση μιας συγκροτημένης αντίληψης για τα ζητήματα της ενέργειας.

Δεν ξεκινάμε από το μηδέν. Είναι ελπιδοφόρο το ότι και στις κινήσεις των πολιτών δεν λείπουν οι προβληματισμοί και οι, σποραδικές έστω, πρωτοβουλίες. Θεωρώ σκόπιμο να αναφέρω τις πιο χαρακτηριστικές από αυτές, των τελευταίων χρόνων:

- τη συγκρότηση του δικτύου «Πολίτες κατά του λιθάνθρακα», από δεκαέξι (16) συλλογικότητες, στην αρχή του 2008 και τον υποδειγματικό αγώνα κατά της εγκατάστασης έξι ή επτά νέων λιθανθρακικών μονάδων, που στέφθηκε με επιτυχία.
- το κείμενο - παρέμβαση φορέων και πολιτών για την ενέργεια, που υπέγραψαν, στις 21/4/2009, είκοσι μία (21) συλλογικότητες απ' όλη την Ελλάδα.
- την κοινή παρέμβαση στο ΕΚ, την άνοιξη του 2010, έντεκα (11) περιβαλλοντικών οργανώσεων της Εορδαίας και της Αρκαδίας, σχετικά με τους λιγνιτικούς σταθμούς παραγωγής ενέργειας στην Ελλάδα και τις παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ.
- την παρέμβαση, το Μάιο του 2010, εικοσιεννέα (29) συλλογικοτήτων, κατά τη διάρκεια της συζήτησης νομοσχεδίου για τις ΑΠΕ, που ψηφίστηκε σαν ν. 3851/2010.
- την υπογραφή, το Μάιο του 2011, διακήρυξης κατά των βιομηχανικών αιολικών εγκαταστάσεων, από εικοσιοκτώ (28) συλλογικότητες.

Εκμεταλλεύομαι το γεγονός της παρουσίας στο συνέδριο πολλών φίλων και συναγωνιστών από διάφορες κινηματικές πρωτοβουλίες, για να ρίξω την ιδέα μιας νέας προσπάθειας διαβούλευσης, αποτίμησης των συνεπειών των εξελίξεων που έχουν μεσολαβήσει και αναζήτησης μιας νέας προωθημένης βάσης συναντίληψης στα ζητήματα της ενέργειας.

Έδωσα, μέχρι τώρα, βάρος σε ζητήματα που τυχαίνει να γνωρίζω καλύτερα, εξαιτίας του χαρακτήρα της δικής μου εμπλοκής με τα ζητήματα της ενέργειας, σαν μέλους σε διάφορες κινηματικές πρωτοβουλίες. Ωστόσο, τα σημαντικότερα ζητήματα σχετίζονται με το τρίτο σκέλος των αρχικών μου επισημάνσεων. Δηλαδή, με το σε ποιο επίπεδο, με τι στόχους και με ποια μέσα θα δώσουμε τη μάχη για τις εναλλακτικές στρατηγικές στον τομέα της ενέργειας.

Οι στοχεύσεις και τα μέσα μιας εναλλακτικής θεώρησης του ενεργειακού ζητήματος

Στο χώρο της ευρύτερης αριστεράς και των κινημάτων έχουν κατατεθεί ενδιαφέρουσες προτάσεις για μια εναλλακτική θεώρηση του ενεργειακού ζητήματος. Ωστόσο, αυτό που μετρά στο τέλος είναι το αποτέλεσμα. Από αυτήν την άποψη, είναι κρίσιμο να δούμε με ποιες πολιτικές και σε ποιο επίπεδο μπορούμε να προκαλέσουμε ή να προετοιμάσουμε σοβαρές αλλαγές. Αυτό θα πρέπει να είναι το κριτήριο της επάρκειας των εναλλακτικών στρατηγικών.

Ενδεικτική της ανάγκης να γίνουν πολλά βήματα ακόμη, μέχρι να φτάσουμε σε αυτό το σημείο, είναι η εξηγήσιμη, αλλά παρόλα αυτά αξιοσημείωτη, μεγάλη συνάφεια στους αφητηριακούς στόχους των υφιστάμενων σχεδιασμών και αυτών που περιέχονται σε πολλά εναλλακτικά σχέδια. Δείτε ποιοι είναι αυτοί στο τελευταίο «σχέδιο» της χώρας μας (Εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός - οδικός χάρτης 2050, Μάρτιος 2012) και θα καταλάβετε τι εννοώ:

- *Η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και η διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος μέσω της βέλτιστης αξιοποίησης του εγχώριου δυναμικού, ειδικά για την ανάπτυξη τεχνολογιών ΑΠΕ.*
- *Η προστασία του έλληνα καταναλωτή μέσω της διασφάλισης μιας λειτουργικής αγοράς ενέργειας.*
- *Η προστασία του περιβάλλοντος και η μείωση των εκπομπών αέριων ρύπων.*
- *Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε όλους τους τομείς τελικής χρήσης.*
- *Η προστασία της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας.*
- *Η βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.*

Η εξήγηση που θα μπορούσε να δοθεί είναι είτε ότι δεν πάμε μέχρι την «καρδιά» του προβλήματος, είτε πάμε αλλά δεν μεταφράζουμε τις διαπιστώσεις σε πολιτικές προτάσεις, είτε ακόμη-ακόμη τα κάνουμε όλα αυτά, αλλά τα κρατάμε χαμηλά στην ατζέντα και, για διάφορους λόγους, δεν τα πολυφωνάζουμε.

Ποιο είναι το προνομιακό πεδίο παρέμβασης

Θεωρώ ότι κανένα πεδίο παρέμβασης δεν είναι απαγορευτικό. Ωστόσο, το εύρος του ζητήματος και οι υπάρχοντες συσχετισμοί μας υπαγορεύουν να εστιάσουμε την προσοχή και το μεγαλύτερο μέρος των δράσεών μας, εκεί που αυτές είναι εφικτές και, ταυτόχρονα, μπορούν να προκαλέσουν μετρήσιμα αποτελέσματα.

Το να περιοριστούμε στην κριτική των ανισορροπιών και του εκμεταλλευτικού-κερδοσκοπικού χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος ενέργειας φαντάζει πολύ γενικόλογο και, σε συνδυασμό με το διαμορφωμένο συσχετισμό δυνάμεων, αναποτελεσματικό σαν βασική επιλογή. Από την άλλη, οι τοπικές και περιφερειακές πρωτοβουλίες έχουν περιορισμένη εμβέλεια και, δύσκολα, μπορούν, από μόνες τους, να προκαλέσουν αλλαγές μεγάλης κλίμακας. Αρκεί να σκεφτούμε ότι αυτές οι πρωτοβουλίες αναπτύσσονται, κυρίως, στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, έναν τομέα σκληρά ρυθμισμένο στους νόμους της αγοράς, αποτελούν πολύ μικρό τμήμα του κι αυτό, με τη σειρά του, αποτελεί μέρος της τελικής κατανάλωσης ενέργειας.

Από τα πράγματα, οδηγούμαστε στο να αντιμετωπίσουμε το εθνικό επίπεδο, σαν το πλέον προνομιακό πεδίο παρέμβασης και εφαρμογής εναλλακτικών στρατηγικών στον τομέα της ενέργειας. Χωρίς να κλείνουμε τα μάτια μας στο τι γίνεται στο διεθνή περίγυρο και έχοντας πλήρη συνείδηση ότι περιθώρια πλήρους αυτονομίας στη χάραξη της ενεργειακής πολιτικής δεν υπάρχουν.

Βασικές προϋποθέσεις άσκησης εθνικής ενεργειακής πολιτικής

Η ευρύτερη αριστερά και τα κινήματα οφείλουν να πιέζουν για τις αναγκαίες αλλαγές, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες. Δεν είναι μυστικό, ωστόσο, ότι αυτός ο αγώνας θα δοθεί με πολύ καλύτερους όρους αν υπάρξουν σημαντικές ανακατατάξεις στο πολιτικό σκηνικό, τέτοιες που να ευνοούν ριζοσπαστικές αλλαγές στην κοινωνία και στη σφαίρα της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της ενέργειας.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, υπάρχουν κάποιες βασικές προϋποθέσεις για την άσκηση εθνικής ενεργειακής πολιτικής, σε όφελος της κοινωνίας, τις οποίες εντελώς επιγραμματικά αναφέρω:

1. Χρειάζεται να ανακτηθούν βασικά εργαλεία άσκησης ενεργειακής πολιτικής, όπως ο δημόσιος χαρακτήρας των βασικών υποδομών ενέργειας και η ριζική αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου. Μιλάμε για ανάκτηση επειδή έχουν χαθεί, ήδη, σχεδόν ολοκληρωτικά. Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, ο βίαιος διαμελισμός της ΔΕΗ και η ιδιωτικοποίηση τμημάτων της, η επικείμενη ιδιωτικοποίηση των δικτύων μεταφοράς ηλ. ενέργειας και του συνόλου των υποδομών φυσικού αερίου έχουν επιβληθεί από την ΕΕ και έχουν δημιουργήσει ένα status, που δεν μπορεί να αλλάξει με τις όποιες νέες δραστηριότητες (π.χ. στον τομέα των ΑΠΕ). Η ανάκτηση των εργαλείων, που προαναφέρθηκαν, θα αποτελέσει βασικό πεδίο συγκρούσεων με μεγάλα οικονομικά συμφέροντα και θα επανακαθορίσει τις σχέσεις της χώρας μας με την ΕΕ, πράγμα για το οποίο χρειάζεται να υπάρχει πρόβλεψη και προετοιμασία.
2. Το περιεχόμενο της παραγωγικής ανασυγκρότησης ή της οικονομικής ανόρθωσης ή όπως αλλιώς την ονομάσουμε να είναι συμβατό με μια νέα εναλλακτική αντίληψη για τα ζητήματα της ενέργειας. Αντιλαμβάνομαι την αγωνία, σε μια πιθανή μεταβατική πολιτική περίοδο, να λειτουργήσουν ομαλά κάποιοι βασικοί τομείς, όπως η ενέργεια και να αντιμετωπιστεί το μεγάλο πρόβλημα της απασχόλησης. Από την άλλη, θεωρώ δεδομένο ότι οι όποιες φιλοδοξίες δεν μπορούν να περιορίζονται σε αυτόν το στόχο και ότι οι εφαρμοζόμενες πολιτικές πρέπει να πατάνε στο έδαφος μιας ουσιαστικής και πειστικής εναλλακτικής αντίληψης. Υπάρχει πλούσια ιστορική εμπειρία που μας διδάσκει ότι ακόμη και βαθιές αλλαγές στο πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου ελέγχου σε βασικούς τομείς, δεν είναι αρκετές για να διασφαλιστεί η διαχείριση των φυσικών πόρων με όρους αειφορίας και βιωσιμότητας.
3. Χρειάζεται να αλλάξουμε τις πρακτικές διαχείρισης των εγχώριων ενεργειακών πόρων (του λιγνίτη και, ενδεχομένως στο μέλλον, κάποιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων). Δηλαδή, να αντιμετωπιστούν σαν οικουμενικός πόρος, με λελογισμένη χρήση και με διασφάλιση της περιβαλλοντικής ασφάλειας, σε όλα τα στάδια της ανάκτησης και της χρήσης τους.

Η συγκρότηση του αναγκαίου μετώπου και η ενιαιοποίηση των προσανατολισμών

Ο τομέας της ενέργειας έχει κεντρική θέση στην οικονομία και στους όρους της καθημερινής διαβίωσης των πολιτών. Ο αντίκτυπος των όποιων αλλαγών είναι άμεσος και, μερικές φορές, βιώνεται με επώδυνο τρόπο (π.χ. το φαινόμενο της ενεργειακής φτώχειας). Είναι ευνόητο ότι αλλαγές μεγαλύτερης κλίμακας και προς μια άλλη κατεύθυνση θα ενεργοποιήσουν αντίρροπες δυνάμεις και συντηρητικά αντανάκλαστικά. Η ρεαλιστική εκτίμηση των αναμενόμενων αντιστάσεων και η συγκρότηση ενός πλατιού μετώπου, που θα στηρίξει τις όποιες αλλαγές, είναι «εκ των ουκ άνευ». Αντίθετα, η υποτίμηση και η συγκάλυψη των δυσκολιών, ο εφησυχασμός και μια διαφαινόμενη τάση ανάθεσης δεν είναι οι καλύτεροι σύμβουλοι σε μια μάχη, που θέλουμε να δώσουμε για να την κερδίσουμε.

Συγκρότηση ισχυρού μετώπου, όμως, προϋποθέτει την ύπαρξη συγκλίσεων και την ενιαιοποίηση προσανατολισμών σε βασικά ζητήματα ενεργειακής πολιτικής. Ως προς αυτή την παράμετρο η κατάσταση που υπάρχει δεν επιτρέπει αισιοδοξία. Οι πιθανές συνστώσεις ενός τέτοιου μετώπου (τα κόμματα της αριστεράς και της οικολογίας, οι κινήσεις των πολιτών, οι εργαζόμενοι στους μεγάλους τομείς της ενέργειας και τα συνδικάτα τους, οι μεγάλες περιβαλλοντικές οργανώσεις, ο ακαδημαϊκός χώρος κ.ά.) φαίνεται να βαδίζουν το δικό τους μοναχικό δρόμο. Οι επιμέρους συγκλίσεις, συνήθως, δεν είναι προϊόν συνεννόησης και συνειδητής προσπάθειας. Σε αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε και τα τεράστια ελλείμματα στο επίπεδο των επεξεργασιών, καθώς και τις μεγάλες αντιφάσεις που διατρέχουν το εσωτερικό των παραπάνω συγκροτήσεων. Με τα σημερινά δεδομένα, ο λόγος της αριστεράς δεν ακούγεται πειστικός, οι διεκδικήσεις των επιμέρους κινημάτων δεν έχουν το απαραίτητο βάθος και η συγκρότηση ενός ευρύτερου μπλοκ δυνάμεων εξακολουθεί να είναι ζητούμενη.

Αν υπάρχει η βούληση να αλλάξουμε αυτά τα δεδομένα, δεν έχουμε άλλο δρόμο από το να ανοίξουμε τη συζήτηση για τα πιο βασικά από τα επίδικα ζητήματα, όπως:

- Ο δημόσιος χαρακτήρας των βασικών υποδομών, τα όρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, το αναγκαίο νέο περιεχόμενο του ρυθμιστικού πλαισίου.
- Το περιεχόμενο της ανασυγκρότησης της οικονομίας στη μεταμνημονιακή περίοδο.
- Οι πολιτικές προϋποθέσεις και οι στόχοι για την υλοποίηση των παραπάνω.
- Η αναθεώρηση (και με κοινωνικά - περιβαλλοντικά κριτήρια) της αντίληψης περί «εθνικών καυσίμων» (λιγνίτη και υδρογονανθράκων).
- Η οικονομικότητα των ενεργειακών επιλογών, συμπεριλαμβανομένης μιας πειστικής ανάλυσης του πραγματικού κόστους τους, σε συνδυασμό με το ενδεχόμενο της επιλογής της λιγότερο οικονομικής λύσης, εξαιτίας άλλων προτεραιοτήτων.
- Η ρεαλιστική αποτίμηση της επιλογής η χώρα μας να μετατραπεί σε πεδίο διέλευσης διεθνικών δικτύων ενέργειας (π.χ. ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου και πετρελαίου) και της θεωρίας «Ελλάδα: διεθνής ενεργειακός κόμβος».
- Οι δραστηριότητες διύλισης πετρελαίου και η χρήση του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή και στην τελική κατανάλωση.
- Τα δίκτυα μεταφοράς ενέργειας και η σκοπιμότητα της ηλεκτρικής διασύνδεσης των νησιών.
- Οι δυνατότητες, τα όρια και οι προϋποθέσεις της αποκεντρωμένης παραγωγής ενέργειας.
- Η αυτοδιοίκηση και συνεταιριστικά σχήματα πολιτών σαν φορείς ενεργειακών δραστηριοτήτων.
- Οι διαφορετικές προσεγγίσεις στο θέμα της κλιματικής αλλαγής και, κυρίως, οι πολιτικές για την αποτροπή της (σύστημα μείωσης εκπομπών ρύπων, εμπόριο ρύπων, στόχοι για ΑΠΕ κλπ.).
- Πολιτικές για τη διεϊσδυση των ΑΠΕ, όροι και προϋποθέσεις.

Ως προς τα δύο τελευταία σημεία αξίζει να δώσουμε μια ερμηνεία στην επιφυλακτικότητα που χαρακτηρίζει την πλειονότητα των κινήσεων πολιτών στη χώρα μας και στην εκτεταμένη αποδοχή της κυρίαρχης αφήγησης, που χαρακτηρίζει πρωτοβουλίες αντίστοιχου προσανατολισμού και ενδιαφερόντων στην Ευρώπη και αλλού.

Αν πρέπει να κλείσω με κάτι αισιόδοξο, θα έλεγα ότι προσδοκώ το συνέδριο, να δώσει μια νέα ώθηση για την πύκνωση πρωτοβουλιών διαλόγου και, κυρίως, να συνεισφέρει στη διαμόρφωση μιας ατζέντας συζήτησης σε βάθος. Είναι ελπιδοφόρο γεγονός το ότι μια γενιά νέων ανθρώπων, με ακαδημαϊκά προσόντα και ενδιαφέροντα και με ριζοσπαστικό προσανατολισμό έχει μπει με ζέση και χωρίς προκαταλήψεις σε αυτήν την «περιπέτεια».